

مقدمه

جزیره العرب، گرچه از نظر شرایط جغرافیایی و اقتصادی موقعیت درخشانی نداشت، و سرزمین خموش و تفتیده و فاقد جذابیت برای قدرت‌های جهانی آن روزگار بود، اما جایگاه رشد و نمو نهالی شد که یکی از پربارترین تمدن‌های بشری گردید. در اندیشه و باور هیچ کس خطور نمی‌کرد که در شبه جزیره، آیینی ظهور کند، ولی فرمان خداوند در ید بیضای محمد ﷺ، قرار گرفت و همه ساکنان آن را در برابر هدایت الهی و اندیشه عدالت‌خواهی و تساوی مردمان جز پیشی جستن در تقوا، تسلیم کرد.

دگرگونی مرام اعراب جاهلی با خصایل الهی و انسانی و ایجاد روح همبستگی و پرورش نوباوگان دین‌مدار، کاری بس دشوار بود که به وسیله رسول الله ﷺ انجام گرفت. با رحلت وی، برخلاف جدایی و شقاق میان مسلمانان بر سر حاکمیت سیاسی اسلام، شیره حیات بخش آورندهای درونی دین‌نویین، و شاخه‌های درخت تناور آن، تبرزینی بر شوکت و قدرت جهانی رومی‌ها و ساسانیان گردید، و شهرهای آنان، یکی پس از دیگری در برابر آیین نو، سر تسلیم فرود آوردند.

اندیشه تساوی نژادها و جهان‌وطنی اسلام بزودی اقوام و ملل غیر عرب را مجذوب خود ساخت، به گونه‌ای که، در پذیرش و خدمت به دین اسلام، گوی سبقت از اعراب ربودند. در میان این ملت‌ها ایرانیان نومسلمان در شهرهای گوناگون آستین همّت بالا زدند، و به فراگیری علوم اسلامی روی آوردند، و در

گسترش اسلام در شبه قاره هند و آسیای جنوب شرقی و آسیای مرکزی، افتخار آفرین شدند. ایرانی شکوفان شد و روشنفکری اسلامی بهترین تجلیگاه خود را در میان ایرانیان یافت، و بزرگترین دانشمندان اسلامی از ایران برخاستند، و فرهنگ و تمدن و هنر بلند مرتبه‌ای برای سرزمین خود آفریدند.

ضرورت آشنایی با این فرهنگ با عظمت و منش و سیره رسول گرامی اسلام ﷺ بر کسی پوشیده نیست؛ زیرا سرنوشت هر مسلمانی با فرهنگ اسلامی به هم آمیخته است. به همین سبب، اینجانب نیز از روزگاران تحصیل و تدریس، همواره علاقه‌مند به پژوهش‌های تاریخ، هنر، فرهنگ و تمدن اسلامی بودم که حاصل آن کتاب‌ها و مقالاتی بود که به زیور طبع آراسته گردید. کتاب تاریخ اسلام تا سال چهارم هجری، نتیجه مطالعات و پژوهش‌هایی است که طی سال‌ها انجام گرفته است. تلاش نویسنده بر آن بوده که از نخستین و اصیلترین منابع، سود ببرد، و مطالب کتاب را به سبکی نو، و مورد نیاز جامعه امروز ایران و جهان اسلام تدوین کند. روش تحقیق در آن توصیفی تحلیلی است، و تلاش گردیده از روش تحلیلی و علمی، بیشتر سود جسته شود و کوشش گردیده دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها از پیش‌داوری و قضاوت‌های سطحی، تعصب بی‌جا و احساسات گوناگون به دور باشند. این کتاب در نه فصل تدوین گردیده است. فصل اول شناخت و نقد منابع؛ فصل دوم جزیره العرب پیش از اسلام؛ فصل سوم عصر بعثت؛ فصل چهارم عصر هجرت؛ فصل پنجم روابط و مواضع رسول‌الله ﷺ با مشرکان؛ فصل ششم روابط رسول‌الله ﷺ با اهل کتاب؛ فصل هفتم اصلاحات و کارنامه رسول‌الله ﷺ، فصل هشتم شکل‌گیری خلافت اسلامی و عصر خلفا، فصل نهم عصر خلافت امیرمؤمنان علی (ع). چاپ دوم کتاب با ویراستاری و تصحیح و برخی اضافات به همت انتشارات دانشگاه اصفهان و سازمان سمت در سال میمون و مبارک پیامبر اعظم ﷺ انتشار می‌یابد.

بدیهی است با خضوع تمام اذعان می‌دارم که با عنایت و الطاف الهی و تعالیم استادان بلند مرتبه خود، کوزه‌ای از بحر را در اختیار گرفته، و امیدوارم پژوهشگران از راهنمایی‌های سودمند خود مرا برخوردار گردانند.

جا دارد از استادان دوران تحصیل خود، دکتر سید جعفر شهیدی، دکتر هادی عالم زاده و دکتر صادق آئینه‌وند که خداوند سلامتشان بدارد و همه کسانی که مرا در تدوین و تألیف کتاب یاری رساندند، به ویژه آقای دکتر عبدالله سیف در فراهم آمدن نقشه‌ها، آقای احمد اختری در تهیه فهرست‌ها و سرکار خانم لیلا خامسی‌پور در تصحیح غلط‌های تایپی، تشکر و تقدیر نمایم. در پایان از مساعدت‌های معاون محترم پژوهشی، اعضای محترم شورا و کارکنان زحمت‌کش انتشارات و چاپخانه دانشگاه اصفهان و از نماینده سازمان سمت در دانشگاه اصفهان و از مسؤول انتشارات کانون پژوهش آقای مرتضی جنتیان و سرکار خانم نرگس جنتیان که زحمت تایپ و صفحه‌آرایی کتاب را متقبل شدند، سپاسگزاری می‌گردد.

همچنین از همراهی‌ها و محبت‌های پدر و مادر و همسر و فرزندانم تشکر می‌نمایم. امیدوارم مطالب این کتاب مرهمی برای آلام مسلمانان باشد و در بیداری و خیزش و تشویق آنان به کوشش بیشتر برای تمدن‌سازی و آینده‌ای بهتر مفید واقع شود و موجب اتحاد و همبستگی و تزکیه اخلاقی بیشتر ما را فراهم کند. خداوند عاقبت همه ما را ختم به خیر گرداند، و به وظایف بندگی خود بیشتر آشنا نماید.

اصغر منتظر القائم

شمسی ۱۳۹۱/۷/۷

مطابق با یازدهم ذی قعدة سال ۱۴۳۳ قمری

(س)